

Чернігівська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Чернігівська філія Українського інституту експертизи сортів рослин розміщена в місті Чернігів з науково-виробничою базою на відстані 25 км від обласного центру в селі Халявин. Загальна площа землекористування – 126,31 гектара. Сільськогосподарські угіддя займають 123,0 га, рілля – 111,8 га, науково-дослідна сівозіміна – 40 га. Основні типи ґрунтів: світло-сірі опідзолені піщанисто-легкосуглинкові та їх оглеєні відміни; темно-сірі опідзолені пилувато-легкосуглинкові та їх оглеєні відміни. Тип кваліфікаційної експертизи сортів рослин, якою займається філія – це вивчення сортів рослин на придатність до поширення в Україні та післяреєстраційне вивчення сортів.

ЧЕРНІГІВСЬКА філія розташована у помірно теплому, м'якому, з достатнім зволоженням кліматі. Середня багаторічна кількість опадів за рік становить 632, максимальна – 881, мінімальна – 464 міліметрів.

Середня температура повітря за рік близько 6,7–7 °С. Абсолютний мінімум -37 °С, абсолютний максимум +37 °С. Вегетаційний період із середньодобовими температурами повітря +5 °С і вище триває 198–212 днів.

Сума активних температур повітря вище 5 °С за цей період змінюється від 2775 °С на півночі області до 3080 °С на півдні.

Період активної вегетації сільськогосподарських культур із температурами повітря +10 °С і вище триває 157–166 днів. Сума позитивних температур повітря вище 10 °С за цей період змінюється від 2380 °С на півночі до 2660 °С на півдні. В окремі роки коливається від 2005 °С до 2975 °С за Цельсієм.

Метою діяльності філії є забезпечення реалізації вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», інших законодавчих та нормативно-правових актів у сфері охорони прав на сорти рослин, наказів Міністерства аграрної політики та продовольства України, Українського інституту експертизи сортів рослин та інших розпорядчих документів. Основними завданнями її визначено проведення кваліфікаційної (науково-технічної)

експертизи сортів рослин як об'єктів права інтелектуальної власності, вивчення сорту на придатність до поширення в Україні, післяреєстраційне його вивчення та здійснення ґрунтово-кліматичного районування.

Кількість видів і сортів рослин, за якими провадиться кваліфікаційна експертиза у філії на придатність до поширення в Україні (ПСП), охоплює майже всі види, які досліджувалися на чотирьох сортодослідних станціях (Козелецька, Прилуцька, Ніжинська, Чернігівська) в минулі роки, а кількість досліджуваних сортів збільшилася на 12 відсотків.

У дослідях експертизи на придатність до поширення сортів рослин урожайність озимих зернових суттєво збільшилася порівняно з попередніми роками. Так, середня урожайність пшениці м'якої озимої у досліді в 2017–2019 рр. проти 2000–2006 рр. зросла на 51,1%, жита озимого – на 60%.

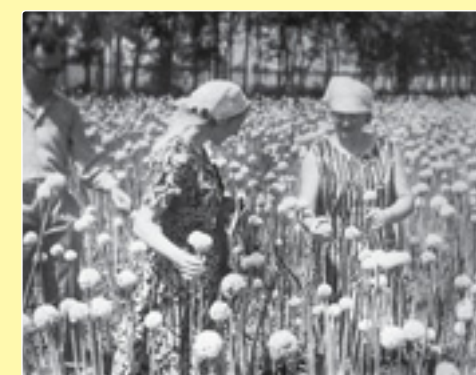
Швед В'ячеслав Дмитрович 1965 року народження. Освіта вища. У 1989 р. закінчив Харківський сільськогосподарський інститут ім. В. В. Докучаєва за спеціальністю «Землепорядкування». Диплом магістра державного управління здобув 2002 року в Українській академії державного управління при Президенті України. У системі охорони прав на сорти рослин працював упродовж 2013–2022 рр. як директор Чернігівської філії УІЕСР.

Книга історії полів Чернігівської сортодільниці № 770. Початок ведення – 1937 р., закінчення – 1950 р.

Фрагмент «Книги історії полів», 1945 р.

«Використання поля № 6 в 1945 році
Ботанічні таксони в сортовипробуванні: жито озиме – 6 сортів, пшениця м'яка озима – 8 сортів. Строки посіву: 11.09–18.09.1944 р. – пшениця м'яка озима; 14.09.1944 р. – жито озиме
Збирання урожаю: 29.07–03.08.1945 р. – пшениця м'яка озима; 02.08–03.08.1945 р. – жито озиме. Урожайність (зерна та соломи): 14,5/25,5 ц/га – пшениця м'яка озима 17,5/39,3 ц/га – жито озиме»

Випробування сортів цибулі на Носівській сортовипробувальній станції

Випробування тютюну та махорки на Менській сортодільниці

Високі показники урожайності в трикале озимого. Усереднений рівень продуктивності кормових культур у дослідах ПСП досить високий.

Стан науково-виробничої діяльності філії відчутно покращився під впливом багатьох чинників. Це такі, як зміцнення матеріально-технічної бази з придбанням спеціалізованої та загальної сільськогосподарської техніки, знарядь і обладнання; удосконалення сівозміни з уведенням в обіг зернобобових культур і багаторічних трав; застосування спеціальних мінеральних добрив, засобів захисту рослин, біологічних стимуляторів росту та їх розвитку тощо; виробництво сертифікованого насіннєвого матеріалу.

За результатами державного випробування сортів рослин у закладах експертизи сформовано рекомендаційний їх перелік для поширення у виробництві в ґрунтово-кліматичних умовах Чернігівської області. На сьогодні він налічує 70 сортів озимих зернових, 88 – ярих зернових та зернобобових, 22 – круп'яних, 40 – кукурудзи, 30 – буряку цукрового, 47 – олійних, 60 – картоплі та інших видів. Рекомендаційний перелік сортів рослин подається до Департаменту агропромислового виробництва та доступний на його сайті у відділі рослинництва.

Утворення перших державних сортодільниць на Чернігівщині припало на 1933 рік. У наступному році в держсортмережі області сортовипробуванням займалися вже на 11 сортодільницях – Коропській, Городянській, Новгород-Сіверській, Менській, Корюківській, Козелецькій, Носівській, Чернігівській, Ніжин-

ській, Бахмацькій, Прилуцькій. Урожайність сортів, які випробовувалися в ті роки, становила: пшениці озимої – на рівні 19–30 ц/га, жита озимого – 14–22, ячменю ярого – 10–21, гороху – 10–16 центнерів з гектара.

При виборі адміністративно-географічних пунктів сортовипробування в області враховували особливості природно-кліматичних умов, традиції, специфіку та потреби сільськогосподарського виробництва. Рекомендовані для поширення сорти мали бути адаптовані до певної агропромислової зони, щоб максимально реалізувати свій генетичний потенціал. Ці об'єктивні вимоги були головними при створенні державної сортовипробувальної мережі в області.

У роки Другої світової війни поля 9-пільної сівозміни Чернігівської сортодільниці були відведені під виробничі посіви жита озимого, картоплі, ячменю ярого, льону-довгунця, ко-

нюшини лучної та зайняті під чорним паром. У післявоєнні роки держсортмережа швидко відродилася. Вже в 1944 р. на держсортодільницях були проведені посіви конкурсного випробування озимих культур. У наступному році на Козелецькій сортовипробувальній дільниці випробували п'ять сортів жита озимого, вісім – пшениці м'якої озимої, шість – ячменю озимого, чотири – вівса ярого, сім – проса посівного та три сорти гороху, теж посівного, а на Чернігівській сортодільниці – шість сортів жита озимого, вісім пшениці м'якої озимої, сім сортів проса посівного.

Відновлення мережі державного сортовипробування відбулося завдяки спеціальному рішенням Ради народних депутатів «Про відновлення мережі державного випробування зернових, олійних культур та трав на Україні». На виконання цього рішення у 1944 р. було заплановано відновити діяльність 97 сортодільниць

у республіці. Районування нових і зняття з районування маловрожайних сортів проведено вже у 1951 р. за результатами даних виробничого випробування на сортодільницях.

У подальшому працівники сортмережі детально вивчали ґрунти, освоювали нові системи землеробства, було проведено зміни в спеціалізації сільськогосподарського виробництва, реформовано Державну службу з охорони прав на сорти рослин, що стало підґрунтям визначення структури та діяльності державної сортовипробувальної мережі області. Відбувалося переміщення сортодільниць, зміна спеціалізації, розширення меж землекористування, реорганізація сортодільниць у держсортостанції. У досліді вводили нові культури та застосовували новітні види випробування.

На початок 2000-их років у держсортмережі Чернігівської області проходили сортовипробування понад

70 видів культур, а кількість випробуваних сортів коливалася від 890 до 1100. Щороку закладали близько 2350 сортодослідів.

За останні 10 років у держсортмережі України реалізовано заходи щодо оптимізації кількості закладів експертизи, переліку досліджуваних видів і сортів рослин, типів науково-технічної експертизи, вдосконалення методик і методів дослідження сортів рослин, зміцнення матеріально-технічної бази закладів експертизи. Державні сортодослідні станції були реорганізовані у філії Українського інституту експертизи сортів рослин.

Наприкінці 2012 року кваліфікаційну експертизу сортів рослин в області виконували чотири станції.

Сипливець Олексій Миколайович (1941–2022) народився в м. Ніжин Чернігівської області у родині службовців. Освіта вища. Трудову діяльність розпочав у 1958 р. на посаді агронома. До 1992 р. очолював обласне управління сільського господарства в Чернігівській області, а в 1992–2007 рр. у сортовипробувальній мережі Чернігівщини. Сипливець О. М. як директор Чернігівського ОДЦЕСР зробив вагомий внесок у формування сортових ресурсів Чернігівщини.

Перевірка закладених дослідів на Ніжинській овочевій державній сортовипробувальній дільниці

Сортовипробувачі Чернігівської області, 1988 р.

Сторінки історії Ніжинської ДСДС

Козелецька державна сортодослідна станція (м. Козелець, базове господарство в с. Гарбузин), утворена в 1991 р. шляхом реорганізації Козелецької державної сортовипробувальної дільниці, яка розпочала свою діяльність у сортовипробуванні ще в 1937 році. Спеціалізувалася на вивченні льону-довгунця, зернових, олійних та інших культур.

Ніжинська державна сортодослідна станція (м. Ніжин). Утворена шляхом реорганізації в 1991 р. Ніжинської держсортодільниці. Остання була заснована в 1938 році. До 1953 року на держсортодільниці проводили випробування зернових та овочевих культур, картоплі, а потім функціонувала як держсортодільниця по сортовипробуванню овочевих культур. З 2000 року спеціалізувалася на вивченні сортів овочевих культур щодо їх охороноздатності.

Прилуцька державна сортодослідна станція (с. Богданівка). Утво-

рена в 1992 р. на базі сортодільниці, яка розпочала свою роботу в 1933 р. в с. Богданівка. Випробовувалися сорти зернових, зернобобових, кукурудзи, ефіроолійних та лікарських культур.

Чернігівська державна сортодослідна станція (с. Халявин). Утворена в 1991 р. на базі сортодільниці, яка була створена однією з перших в області – у 1933 році. На ній випробовували сорти зернових, зернобобових, круп'яних, кормових культур, кукурудзи та картоплі. На сортодільниці проводила дослідження спеціалізована ентомофітодільниця.

Організатором сортовипробування та першим керівником Чернігівської сортодільниці був Хоменко Олександр Петрович, який віддав цій справі майже 40 років трудового життя. З 1970-го по 2003-й рік сортодільницю, а потім сортодослідну станцію послідовно очолювали Паньковська Ганна Андріївна (1970–1972), Авраменко Борис Григорович (1972–1982),

Нагорний Микола Михайлович (1982–1986), Попков Микола Спиридонович (1986–1993), Писанко Микола Іванович (1993–1997), Самород Віра Денисівна (1997–2003). Сумлінно працювали на ниві сортовипробування такі спеціалісти, як Асосок Микола Федорович, Ларченко Надія Семенівна та багато інших, механізатори – Пархоменко Сергій Миколайович, Буць Михайло Петрович, Уманець Сергій Андрійович, Шкурко Валерій Михайлович, робітники – Пухови Наталія Степанівна та Олександра Павлівна, Правдзіва Ганна Панкратівна, Буштрук Валентина Михайлівна, Кравченко Ольга Василівна та інші.

Значний внесок у справу організації державного випробування сортів рослин в області, поширення знань із сортовивчення та сортознавства належить таким особистостям: Мазур Євген Філімонович (начальник Інспектури по сортовипробуванню, 1972–1985 рр., ветеран

Другої світової війни, кавалер ордена Великої Вітчизняної війни 1 та 2-го ступеня, Червоної Зірки, Богдана Хмельницького, медалі «За відвагу» та багато інших), Даниленко Микола Андрійович (начальник Інспектури по сортовипробуванню, 1985–1992 рр., заслужений працівник сільського господарства), Сипливець Олексій Миколайович, Газука Олена Федорівна (головний агроном інспектури по сортовипробуванню, 1969–1998 рр.), Попков Микола Іванович, Самород Віра Денисівна, Марченко Микола Михайлович, Борщ Володимир Терентійович, Дацько Ганна Григорівна, Конопляна Ганна Григорівна, Демченко Петро Григорович, Безнощенко Володимир Петрович, Баран Віктор Іванович, Швалюк Сергій Леонідович (почесний сортовипробувач України), Гой Володимир Ілліч (заслужений працівник сільського господарства, почесний сортовипро-

бувач України) – директори сортовипробувальних дільниць, станцій та лабораторій, 1969–2016 рр., Мазна Ганна Григорівна, Шульжик Валерій Степанович, Крупельницький Сергій Олександрович, Труш Валентина Григорівна, Труш Юрій Володимирович (1995–2015 рр., фахівці з експертизи сортів рослин) та інші.

Нині Чернігівську філію очолює Ткалич Юрій Вадимович, кандидат сільськогосподарських наук.

На сьогодні у філії також працюють професіонали своєї справи: Шах Ніна Михайлівна (у системі сортовипробування з 1989 р.), Авраменко Поліна Іванівна, Даниленко Тетяна Миколаївна, Яриловець Віталій Миколайович, Попков Семен Миколайович, Авраменко Лілія Борисівна, Плевако Ілля Віталійович, Голікова Людмила Михайлівна, Зарвний Ігор Павлович, Шах Юрій Миколайович, Корнієць Петро Якович, Дахно Валерій Іванович, Деркач Ніна Григорівна,

Тризна Микола Володимирович, Жибер Віра Володимирівна.

В області науково-технічну (кваліфікаційну) експертизу сортів рослин, як об'єктів права інтелектуальної власності, здійснює Чернігівська філія, розташована в с. Халявин. Варто згадати, що з 1933-го по 1959-й р. тут діяла сортодільниця, де проводили конкурсне випробування польових культур. Із 1959 року програму дослідів доповнено технологічними випробуваннями, новими видами сільськогосподарських культур. При сортодільниці починає функціонувати спеціалізована ентомофітодільниця з оцінки ознак стійкості сортів до пошкодження шкідниками та ураження хворобами. На заплавах луках притоків р. Десни запроваджується спеціалізована лукопасовищна сівозмінна, щоб проводити сортовипробування багаторічних лукопасовищних трав.

*Юрій Ткалич
Олена Атаманюк*

Директор Чернігівської філії УІЕСР Ткалич Юрій Вадимович, 2023 р.

Господарський двір

Директор Козелецької ДСДС Безнощенко Володимир Петрович та директор Прилуцької ДСДС Швалюк Сергій Леонідович, 2010 р.

